

NOG IETS OVER OUDE WEGEN.

In Driem. Bladen, 1955, 129 bespreekt M. Schönfeld de *Hessenweg*. En noemt ook een hessenweg bij Enschede. Deze hessenweg liep van de stad naar de grens bij Glanerbrug en dan verder Duitsland in langs de stad Gronau. Maar deze weg droeg verschillende oude namen. Het gedeelte vlak bij de stad was de *Helweg*, dan kwam een stuk *Hessenweg*, en vervolgens bij de grens te Glanerbrug spraken later ook van de *oude postweg*. De postwagens vanaf Munster gingen deze weg langs. Even voor de grens was een tolboom en daarbij het z.g. posthuis, waar men bij Pos-jan de post kon afhalen (beg. 19e eeuw). Over de grens bij Gronau was de naam van het verlengde van onze weg de *Koningstraat*. Dit was geen bestrate weg, maar een zandweg en hij liep niet door, maar langs de plaats. Ook de Hessenweg bij Enschede liep buiten de wallen van de stad. Maar de Helweg liep toch ook weer op de kerk met het kerkhof aan, het was ook een lijkweg, komende van de boerschap Wooldrikshoek over de es. Van de Wooldrikshoek naar de grens ging het over een uitgestrekt heideveld en daar waren meerdere wagensporen. En soms liepen die sporen vrij ver uit elkaar, vandaar misschien ook de verschillende namen voor eenzelfde weg. Maar alle sporen verenigden zich tenslotte toch weer bij de grensovergang over de Glanerbeek. Hier was eerst een doorwaadbare plaats, later kwam er een brug. Deze moet er in het midden van de 16e eeuw reeds geweest zijn. Voor de helft werd hij door de burgers van de stad Enschede onderhouden (zie bijlage I), voor de andere helft door het Munsterland. Het onderhoud van de Hessenweg—Helweg berustte ook bij de stad Enschede. De burgers van deze stad hadden zeer veel belang bij de goede staat van deze weg. Hetgeen met de boeren van de Eschmarke, waardoor de weg grotendeels liep, niet direct het geval was. Dit wijst dus op een openbare weg, tevens handelsweg.

Erich Nörrenberg schrijft in Driem. Bladen 1949, 106, „Over de oorsprong van het woord *helweg*” en deelt daar als zijn mening mede, dat het woord zou kunnen betekenen *de weg naar de hel*. Hij wijst er dan op dat Catharina Elderink in haar „Twenter Laand en Leu en Lèven” uitvoerig de helweg bespreekt als de oude handelsweg, die er van Deventer over Enschede naar Munster liep, maar daarbij onbewust misschien de juiste verklaring voor het woord

helweg zou hebben gegeven, als zij schrijft, dat deze helwegen tevens doden- of lijkwegen waren. Uit bijlage II kunt U zien dat de *belleweg* een *lijkweg* was, terwijl er in bijlage III nog een andere lijkweg genoemd wordt, n.l. over de Laares. Ook vanuit het zuiden (Buurse) liep er een lijkweg naar Enschede, die ik ook opgetekend vond in het rechterlijk archief van het Landgericht Enschede. Deze lijkwegen richtten zich alle naar het centrum van Enschede, waar de kerk stond en waaromheen vroeger dus het kerkhof, de begraafplaats, was.

Bij bijlage IV kan ik nog aantekenen, dat in het inv. no. 2220, in 1724 duidelijk staat: de *Holleweg* in de Esch, wat toch moet zijn *belleweg* en op een andere plaats wordt gezegd, dat de weg van Schouwink naar zijn geerkamp loopt door de *Hessenstege*.

Lente bij Dalfsen.

A. H. LUTJE SCHIPHOLT.

Bijlage I

(Recht. Arch. Landgerigt Enschede, inv. no. 2151; R.A. te Zwolle).
Anno (15)98 denn 3de May.

In sittendenn gerichte sinnenn erschennenn Hermann Walminck, Willem tenn Lippinckhave, Berendt Evekinck, unnde Johann Schuckinck, buermanne bi den Enscheder Esch vanwegenn oire gemeenne buirenn unde spreckenn ann Henrick Veluwe, Albert Tegederinck umme enenn kundtschafft unnde getuichnisse der waerheit bi eede unnde zielenn zalicheit toe verclaerenn... Hinderick Veluwe ... olt ummentrendt 60 jaerenn tuiget ... dat hie vann sin. za. vader woll hefft hoerenn seggenn, dat die borgers vann Enschede die halve Glaener-Brugge, item denn *Hellewech*, unnde dat hecke aldar behoeren toe maeckenn, dan si die wech bi sinen tidt niet gemaeket sines bewetens. ... Albert Tegederinck, die anderde getuich, olt ummentrendt 60 jarenn, tuiget unnde secht up anspraecke vuirg., dat hie vann sinen zelig vader woll hefft hoerenn seggenn, dat die borgers vann Enschede die halve Glaennerbrugge, unde dat hecke vor denn *Hellewech* behoerenn toe maecken, dann vann denn *Hellewech* enn wete hie niet. Unnde wete oick woll dat za. Johann tenn Lasunder datt vuirg. hecke vuyt der stadt bevell gemaeket hebbe. Tuiget oick mede, dat hi za. Hermann van Beckum, in der tidt Burgermeister toe Enschede woll angespraecken hebbe, dat hi doch mit sin mede-schepene spreckenn wolde, dat dat *Helleweges* hecke muchte gemaeket worden. Hem getuich geschiede schade daerdurch in sien sant. Waerup hi hem getuich geantworndt hadde, hie wolde mit denn anderenn schepenen spreckenn dattet genomte hecke gemaeket solde werden. Verners verelaent ¹⁾ hie getuich, dat hie vann sinenn genomten vader z(alige)r oick woll gehoert hadden dat die

stadt hier bevoerenns vann za(liger Jan Woelderinck eenn stuicke landes gebutet hadde tot profite denn *bellewech*, slutet daermit sin getuichnisze.

Desselvenn gelickenn bedaget unnd vlitich geexaminert Engelbert Woelderinck die derde getuich, olt ummentrindt 40 jaerenn, tuiget up anspraecke vuirg. dat hie vann sinenn za(liger) vader woll hefft hoeren seggenn, dat die Borgers vuirg., die halve Glaenner brugge unnde den *Hellewech* mit dat hecke behoeren tmaecken, unnd tuiget oick dat sin zal(iger) vader woll gesacht hadde dat sin groete vader vann oer erve eenn stuicke landes liggenn hadde laetenn und mit der Stadt verbutet hadde tot denn gemelten *bellewech*. Slutet daermit sin getuichnisse.

Imgelickenn bedaget unnde geexaminert Wilm toe Hoffstede die vierde getuich, olt umtrent 35 jaerenn tuiget up anspraecke vuirg. gelick Engbert Woelderinck daervann getuiget hefft dat sin zal(iger) vader zulcx oick alle tidd gesacht hadde. Slutet hiermit depositionn. Omnes testes praedicti incontinenti iurarunt.

1) 1. verclaert?

Bijlage II

(Recht. Arch. Landgerigt Enschede, inv. no. 2151; R.A. te Zwolle).
Anno 1600 de 22 aprilis.

Is in sittenden gerichte erschenen Alijt te Breteler und sprekt an om contschap der waerheyte Leeffert Gerbertinck om bij lijfflicken ehede toe seggen ende te verclaeren, wat hem bewust is, off daer bij sijnen tijden een *lijckwech*, de *helleweg* offte Volckers *meswech*, is hengegaen, over Volcker kamp, offte behoert hen te gaen, dat hie weet, ende ofte oeck ijemant anders de *Meswech* over de kamp behoert te hebben offte te gebruecken dar die dat landt op de kamp gebrueckt. Hier van die waerheit toe seggen omme goet und recht bij peene boeven van 10 gelt gl. boeven schaeden ter regte.

Up anspraecke voerg. bedaaget ende wall flitich geexaminert, Leeffert Gerbertinck, olt omtrent 60 jaeren, tueget und secht op voergestalte vraechstucken dat waerachtich ende hem getuegen wall bewust is, dat soe lange hem getuege gedencket ende hij Gerbertinck gebouwet hadde, wie oeck voerhen de *Meswech* over de kamp gewest is, gelijk hie noch ter tijt is, ende in der Meytijdt dat Roetert niet wolde lijden, dat die beeste daer niet overgedreeven mosten worden...

Bijlage III

(Recht. Arch. Landgerigt Enschede, inv. no. 2153; R.A. te Zwolle).
14 mei 1616.

Mr. Gerrit Rijnvischh en zijn vrouw Anna bekennen te hebben verkocht aan Luicken ten Linthuis, burgemeester van Enschede, en zijn vrouw Wendele een perceel bouwland, geheten de Grote Revet „wie datselvige met allen des-selven olden ende nijen toebehoer, recht ende gerechticheit up den Leeresch

schietende, met den eenen ende an den *Lijckwech* ende met den anderen ende nha Menkmans maten in desen gerichte Enschede ende Groete Bueren Marcke gelegen is.".....

Bijlage IV

(Recht. Arch. Landgericht Enschede, inv. no. 2155; R. A. te Zwolle).

14 oktober 1621.

„gelegen an den Enscheder esch bij den Hillebrant met den enen ende an den *Heelwech* na die stadt, met den anderen ende an Schouwinck landt..."

ERRATA

In jg. VIII zijn te verbeteren op

p. 22, noot 3, r. 5: bijbehorende noot 4 m. z.

bijbehorende noot 5.

p. 27, r. 13: aseguboeck m. z. asegaboek.

p. 17, de noten ¹⁾ t.m. ⁵⁾ in de tekst zouden eigenlijk omgenummerd moeten worden in ⁵⁾, ¹⁾, ²⁾, ³⁾ ⁴⁾.

p. 50, r. 6: molenkamp m. z. malenkamp.

p. 71, r. 11 van beneden: Wwoorden m. z. Ww. woorden.

In jg. IX op

p. 6, r. 17: mij m. z. mij.

p. 6 noot 2: Veldnamen 2 m. z. Veldnamen. ²

p. 7, r. 22: aarscheidingen m. z. aanscheidingen.

p. 26, r. 23: Radbord m. z. Radbod.

p. 27, r. 13: effectieve m. z. affectieve.